

CZU 94(478):327.5

DOI [https://doi.org/10.52388/1812-2566.2023.2\(99\).03](https://doi.org/10.52388/1812-2566.2023.2(99).03)

ISTORIOGRAFIA RĂZBOIULUI DE PE NISTRU. TRANSNISTRIA – DE LA RĂDĂCINI LA SEPARATISM

Ion COSTAȘ

General de divizie, Chișinău, Republica Moldova

e-mail: baxanoleg@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0003-5705-2688>

Oleg BAXAN

Masterand, Universitatea de Stat din Moldova,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: baxanoleg@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0003-5705-2688>

Examinând nivelul de cercetare a problemei diferendului transnistrean și constatând că opiniile asupra acestui subiect nu sunt univoce, am considerat necesar să analizăm detașat istoriografia conflictului armat din Transnistria (război), începând de la rădăcinile formării acestei regiuni și până la primii pași ai separatismului, apelând la lucrările autorilor din Republica Moldova, inclusiv din regiunea transnistreană, din România și din țările occidentale. Doarece pentru a vedea tabloul în întregime, avem nevoie de o abordare mai complexă asupra acestei probleme, și în acest studiu am încercat să punctăm succint cele mai importante evenimente, cu scopul ca cei interesați de tematica dată să vadă tabloul în întregime.

Cuvinte-cheie: autonomia moldovenească, Partidul Comunist, separatism, Republica Moldova, Transnistria.

THE HISTORIOGRAPHY OF THE DNIESTER WAR. TRANSNISTRIA – FROM ROOTS TO SEPARATISM

Examining the level of research on the issue of the Transnistrian dispute and finding that the opinions on this subject are not univocal, we considered it necessary to separately analyze the historiography of the armed conflict in Transnistria (the war), starting from the roots of the formation of this region and up to the first steps of separatism, calling to the works of authors from the Republic of Moldova, including from the Transnistrian region, from Romania and from Western countries. In order to see the whole picture, we need a more complex approach to this problem, and in this study, we have tried to succinctly point out the most important events, with the aim that those interested in the given theme can see the whole picture.

Keywords: Moldovan autonomy, the Communist Party, separatism, Republic of Moldova, Transnistria.

HISTORIOGRAPHIE DE LA GUERRE SUR LE DNIESTR. LA TRANSNISTRIE – DES RACINES AU SÉPARATISME

Examinant le niveau de recherche sur le problème du conflit transnistrien et constatant que les opinions à ce sujet ne sont pas univoques, nous avons jugé nécessaire d'analyser l'historiographie du conflit armé en Transnistrie (guerre),

en partant des racines de la formation de cette région et jusqu'aux premiers pas du séparatisme, en nous tournant vers les travaux d'auteurs de la République de Moldova, y compris de la région transnistrienne, de la Roumanie et des pays occidentaux. Parce que pour voir l'image dans son intégralité, nous avons besoin d'une approche plus complexe sur cette question, et dans cette étude, nous avons essayé de souligner succinctement les événements les plus importants, afin que ceux qui s'intéressent au thème donné voient l'image dans son intégralité.

Mots clés: autonomie moldave, parti communiste, séparatisme, République de Moldova, Transnistrie.

ИСТОРИОГРАФИЯ ВОЙНЫ НА ДНЕСТРЕ. ПРИДНЕСТРОВЬЕ - ОТ ИСТОКОВ ДО СЕПАРАТИЗМА

Анализируя уровень исследования проблемы Приднестровского конфликта и установив, что мнения по этому поводу не однозначны, мы сочли необходимым отдельно проанализировать историографию вооруженного конфликта в Приднестровье (войны), начиная с истоков формирования этого региона и вплоть до первых шагов сепаратизма, обращаясь к работам авторов из Республики Молдова, в том числе из приднестровского региона, из Румынии и стран Запада. Чтобы увидеть всю картину, нам необходим более комплексный подход к этой проблеме, и в данном исследовании мы постарались лаконично указать на наиболее важные события, с той целью, чтобы интересующиеся данной темой могли увидеть всю полноту картины.

Ключевые слова: Молдавская автономия, Коммунистическая партия, сепаратизм, Республика Молдова, Приднестровье.

Introducere

Timp de 30 de ani clasa politică și societatea civilă s-a preocupat în mod firesc și constant de problema Transnistriei, mobilizând resurse umane și materiale impresionante în căutarea unei soluții adecvate. Însă, pentru a genera soluții care pot fi aplicate în practică, avem nevoie de cunoașterea problemei până în cele mai neînsemnate detalii. Deci, să începem cu adâncurile istoriei care este dată uitării.

În anul 1681, prin decretul sultanului Mehmed al IV-lea (1648-1687), Gheorghe Duca - domn al Moldovei, a fost însărcinat cu administrarea teritoriilor de la est de Nistru și a stabilit o parte semnificativă a moldovenilor în teritoriu până la Nipru. Acest lucru a fost făcut în ciuda faptului că Gheorghe Duca nu a domnit peste aceste ținuturi mult timp (1681-1683). Dar în 1699, după ce a suferit o înfrângere în război, Imperiul Otoman a fost nevoit să semneze Tratatul de la Karlowitz, conform căruia nordul Transnistriei a revenit în componența Uniunii statale polono-lituaniană. Aceste frontiere au rămas până în 1792-1793, când, conform Tratatului de la Iași și în conformitate cu a treia împărțire a Poloniei, teritoriul Transnistriei

a fost complet ocupat de Rusia. După cum vedem, aici a avut loc o luptă pentru Transnistria între Polonia, Lituania și Turcia. Ca parte a Rusiei, Transnistria a devenit în anul 1792 și a fost împărțită în două zone independente, a căror graniță a rămas râul Iagorlâc: teritoriul de la nord de acest râu a fost inclus în Gubernia Podolia, iar teritoriul din sud a devenit parte a Guberniei Herson. Aici a fost stabilit imediat un sistem de guvernare identic cu cel care a existat în guberniile centrale ale Imperiului Rus. Trebuie remarcat faptul că în 1792 moldovenii reprezentau 49,8% din populația totală a regiunii. Un astfel de statut juridic al regiunii a existat până în 1917. Deja în 1918, Guberniile Herson și Podolia au fost reorganizate, astfel a fost creată Gubernia Odesa. În martie 1923, a fost introdusă o nouă diviziune administrativ-teritorială, conform căreia în locul acestor gubernii au fost create raioanele Balta și Odesa (mai târziu din nou gubernii), care includea teritoriul Transnistriei [1].

După cum știm, mult după 1917, liderii Marii Revoluții din Octombrie au fost obsedați de ideea unei revoluții mondiale. Neputând declanșa imediat o conflagrație mondială, liderii bolșevici identificau o soluție printre țările vecine, prin care să fie posibilă

răspândirea revoluției în Europa și Balcani. Mai mult ca atât, URSS a avut o dispută teritorială cu România în privința Basarabiei după 27 martie 1918 când a avut loc Unirea, și Moscova își căuta acum întoarcerea acestui teritoriu în interesul revoluției mondiale.

Labirinturile politicii

Acesta este contextul în care la începutul lunii februarie 1924 vede lumina zilei la Moscova, la domiciliul unui emigrant comunist de origine română Ion Dic-Dicescu (Isidor Canton), un proiect privind delimitarea teritoriului locuit compact de moldovenii de lângă Nistru, inițial propunându-se, în cadrul unei regiuni autonome, apoi în urma discuțiilor cu tovarășii de idei în cadrul unei Republici Moldovenești ca parte componentă a Ucrainei Sovietice sau a URSS, care să pretindă în viitor și teritoriul din partea dreaptă a Nistrului – Basarabia, ei spuneau: „*Republica Moldova poate juca același rol de propagandă politică ca Republica Belarusă în raport cu Polonia, și Republica Karelia în raport cu Finlanda. Ar servi drept obiect de atragere a atenției și simpatiei populației basarabene și ar da un motiv și mai mare de a revendica reunificarea Transnistriei cu aceasta*”, după cum vedem, extinderea revoluției mondiale dincolo de Nistru, era concepția autorilor proiectului.

„Memoriul cu privire la necesitatea formării Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești”, din 4 februarie 1924 semnat de Cotovscki Grigori, Ion Dic-Dicescu, Tkacenko Pavel și alți 7 tovarăși este considerat în istoriografia problemei drept „punctul de plecare” în procesul de formare Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești pe malul stâng al Nistrului [2]. Acest document a fost expediat Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist (bolșevic) din Rusia și, în copie Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist (bolșevic) din Ucraina pentru aprobare.

Cu scopul promovării proiectului, a fost aleasă o „comisie organizatorică cu statut permanent”, din care făceau parte Cotovscki, Dic, Bădulescu, Timov (Tinkelman), Tkacenko și Chioran cunoscută sub numele de „grup de inițiativă Româno-Basarabean”.

Un alt actor principal este Frunze Mihail, fiind comandantul forțelor armate ale Ucrainei și Crimeii, membru al CC al PC(b) din Rusia și al Biroului Politic al CC al PC(b) din Ucraina, ca expert principal în chestiunea Română, fiind basarabean de origine, era la curent încă din toamna anului 1923 cu intențiile emigranților români de la Moscova și avea o atitudine favorabilă față de acestea. Prin rezoluția sa pe marginea „Memoriului”, el a recomandat formarea Republicii Moldovenești, nu direct în cadrul URSS, ci în cadrul Ucrainei Sovietice. Rezoluția ținea cont și de realitățile sociale, și de sensibilitățile conducerii ucrainene de la Harkov, capitala de atunci a Ucrainei, urmărind să determine prin formarea viitoarei Republici în cadrul RSSU o reacție pozitivă din partea liderilor ucraineni față de demersul Grupului de Inițiativă de la Moscova. În mediul vârfurilor de partid de la Moscova și Harkov însă nu exista o unitate de opinii pe marginea proiectului unei Republici Moldovenești în stânga Nistrului [3].

La 18 februarie Frunze a avut o prezentare a „Memoriului” la ședința BP al CC al PC(b) al Ucrainei, dar s-a decis amânarea luării unei decizii până la revenirea sa de la Moscova. Pe de altă parte în luna martie comisarul sovietic de Externe, Gheorghî Cicerin, atenționa într-o scrisoare către Secretarul CC al PC(b) al Rusiei, Veaceslav Molotov că: „*Formarea RSSM este în momentul dat prematură, deoarece va genera tendințele expansioniste ale șovinismului românesc. Descoperirea unui asemenea număr de moldoveni, în teritoriul ucrainean va fortifica poziția românilor în disputa în chestiunea Basarabiei*” [4]. Totuși la 7 martie

Biroul Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist (bolșevic) din Ucraina a revenit asupra „Memoriului” lui Cotovski, și a decis că ar fi oportună din punct de vedere politic delimitarea unei „regiuni autonome moldovenești” în cadrul Ucrainei.

Urgența proiectului era dependentă și de negocierile sovieto-române de la Viena (27 martie-2 aprilie 1924, anticipată de ratificarea franceză a Acordului de la Paris din 28 octombrie 1920 prin care României i se recunoștea suveranitatea asupra teritoriului dintre Prut și Nistru), de la care se aștepta că România va renunța la o parte din Basarabia în schimbul tezaurului de la Moscova. În rezultat, eșecul Conferinței de la Viena pentru URSS, a avut un impact negativ asupra viziunilor conducerii de la Harkov față de demersul Grupului de Inițiativă de la Moscova cu privire la necesitatea formării Republicii Moldovenești. După care a avut loc ședința din aprilie unde Biroul Politic al CC al PC(b)U, decide: „că în lipsa datelor (etnografice și teritoriale), formarea RASSM este inoportună”, revizuindu-și practic decizia anterioară. Ca reacție la poziția negativă a autorităților ucrainene față de proiectul formării Republicii Moldovenești, Grupul de Inițiativă a apelat de urgență la ajutorul lui M. Frunze, care la 25 iulie a făcut un demers personal către Secretarul General al CC al PC(b) al Rusiei, Iosif Stalin. Totuși M.Frunze va acționa indecis, posibil ținând cont de sensibilitățile Biroului Politic de la Harkov, dar și de poziția adversarilor acestui proiect de la Moscova (K.E.Voroșilov, M.I.Kalinin, A.P.Smirnov, G.V.Cicerin) [5], (nu se cunoaște de ce personajele politice de la Moscova, K.E.Voroșilov, M.I.Kalinin, A.P.Smirnov, mai puțin G.V.Cicerin aveau o poziție contra față de proiectul RASSM).

Ulterior I. Stalin convins de argumentele lui M.Frunze, i-a transmis acestuia întreg dosarul Republicii Moldovenești și responsabilitatea de a formula soluția în acest caz. În scurt timp Biroul

Politic al CC al PC (b)R, s-a pronunțat definitiv pe cazul dat în ședința din 29 iulie, atunci când Frunze și Racovski, ca și raportori a acestui subiect, au reușit să se impună în fața celui alt raportor, comisarului de Externe G.Cicerin. În urma discuțiilor, plecând prioritar de la considerente de ordin politic, Biroul Politic a hotărât „delimitarea populației moldovenești într-o Republică Autonomă aparte în cadrul RSSU”, și a propus CC al PC(b)U, să emită imediat directivele corespunzătoare către organele abilitate, și la 15 august prin hotărârea Secretariatului Comitetul Gubernial Odessa [6], este numită Comisia Organizatorică cu statut confidențial în componența a trei persoane: A.L.Grinștein (președinte), I.I.Badeev (Suslik) și G.I.Starîi (Borisov). Iată așa ajungem la data de 19 septembrie când Biroul Politic de la Harkov, la propunerea lui Grinștein se aprobă hotărârea de formare a autonomiei Moldovenești. Prin hotărârea respectivă se concretizau teritoriile și granițele RASSM, instituțiile de conducere și centrul administrativ (or. Birzula), structura Guvernului, volumul bugetului, grafița și limba, rolul organismelor de coerciție (GPU), al cooperăției, acțiunile ce trebuiau derulate în legătură cu inițierea activității Comitetului Revoluționar al RASSM [7].

După ce proiectul Republicii Moldovenești a întrunit toate aprobările politice necesare, sesiunea a III-a a Comitetului Executiv Central din Ucraina de legislatura a VIII-a a adoptat la

12 octombrie 1924 hotărârea cu privire la formarea RASSM: „Принимая во внимание твердо выраженную волю рабочих и крестьян Советской Молдавии и исходя из незыблемых основ Конституции Союза ССР, III сессия ВУЦИК VIII созыва постановляет: образовать в составе Украинской Советской Социалистической Республики Автономную Молдавскую Советскую Социалистическую Республику”.

Toată puterea în RASSM până la convocarea I

Congres integral moldovenesc al Sovietelor, conform hotărârii III-a a Comitetului Executiv Central din Ucraina se concentrează în mâinile Comitetului Revoluționar Provizoriu. Ulterior pe data de

19 aprilie 1925 în Balta a avut loc deschiderea *I Congres integral moldovenesc al Sovietelor*, cu un număr de 272 delegați, tot aici a fost adoptată și Constituția RASSM [8].

De la stânga la dreapta: G. I. Cotovski, G. I. Buciușcanu, G. I. Starîi (președinte), I. N. Krivorukov, A. I. Stroeve, I. I. Badeev.

Astfel, Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească a fost constituită din 11 raioane pe malul stâng al Nistrului: „Ананьевского, Кодымского (Крутянский), Балтского, Бирзульского, Каменского, Рыбницкого, Дубоссарского, Красноокнянского, Григориопольского, Тираспольского, Слободзейского”, cu o populație de aproximativ 545.000 de oameni, cu capitala la Balta, iar din anul 1929 – Tiraspol. Strict istoric, se poate spune că autonomia Moldovenească a apărut pur artificial. Legalitatea formării RASSM reprezenta un „fapt îndoielnic”, dacă ținem cont de faptul că „românii constituiau doar 31.5% din numărul total al populației RASSM, iar până la 1924 pe teritoriul care a fost in-

clus în RASSM n-a existat nici o școală românească, n-a apărut nici un ziar românesc, limba administrației și a bisericii a fost rusa ori ucraineana, numărul moldovenilor în structurile de stat și organizațiile de partid și comsomoliste ale RASSM era foarte mic” [9]. În plus, ea va apărea „pe un teritoriu căruia cu greu i s-ar putea adjuceca apartenența la spațiul fostului stat feudal moldovenesc, unit în 1859 cu Muntenia și formând statul român modern” [10]. Și, deși prezentată ca o entitate de stat autonomă, RASSM era în realitate „un cap de pod în planurile expansioniste ale URSS în Europa”, care „a evoluat din 1924 până în 1940 în direcția limitării treptate a caracteristicilor proprii unei formațiuni statale, devenind o regiune a

Ucrainei” [11]. După toate aceste evenimente aş dori să mai atrag atenția asupra unui eveniment, care la prima vedere nu pare important, dar totuși a avut un rol major, și anume fondarea unei reviste pentru moldovenii de lângă Nistru - „Plugarul – Roș”, care va începe să apară cu alfabet rusesc de la 1 mai 1924 prin decizia Comitetului Gubernial Odessa al PC(b) U, și să se strecoare în ea o serie de cuvinte și expresii din limba literară română. Atunci redacția s-a ciocnit cu problema limbii în care trebuia să apară revista pentru a putea fi înțeleasă de țărani moldoveni [8].

Îată așa finalizăm prima etapă a RASSM (1924 - 1940).

Următorul eveniment de o importanță majoră are loc pe data de 10 iulie 1940, când Sovietul Comisarilor Poporului al URSS s-a adresat către Sovietul Suprem al URSS, cu inițiativa de a forma Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. Ca rezultat la data de 02 august 1940 la Moscova are loc cea de-a VII sesiune specială a Sovietului Suprem al URSS, unde este reprezentant din partea Transnistriei T.A.Constantinov, care deținea funcția de Președinte al Sovietului Comisarilor Poporului RASSM și Z.A.Crăciunescu fiind o profesoară din or. Orhei, ca reprezentantă a Basarabiei. Ca rezultat în unanimitate a fost votată Legea cu privire la formarea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești [12].

Extras din Lege: „Идя навстречу пожеланиям трудящихся Бессарабии и трудящихся Молдавской Автономной Советской Социалистической Республики о воссоединении молдавского населения Бессарабии с молдавским населением Молдавской АССР и руководствуясь советским принципом свободного развития национальностей, Верховный Совет Союза Советских Социалистических Республик постановляет:

1. Образовать Союзную Молдавскую Советскую Социалистическую Республику.

2. Включить в состав Союзной Молдавской Советской Социалистической Республики город

Тирасполь и Григориопольский, Дубоссарский, Каменский, Рыбницкий, Слободзейский и Тираспольский районы Молдавской Автономной Советской Социалистической Республики, город Кишинев и Бельцкий, Бендерский, Кишиневский, Кагульский, Оргеевский и Сорокский уезды Бессарабии”. (Председатель Президиума Верховного Совета СССР - М. И. КАЛИНИН, Секретарь Президиума Верховного Совета СССР - А. Ф. ГОРКИН) [13].

Și iarăși liniștea și pacea nu au domnit mult pe acest teritoriu, deoarece în anul 1987 se încep primele schimbări tectonice, ceea ce noi mai târziu îl vom numi „conflictul transnistrean”, dar să le luăm pe rând.

Catalizatorul exploziei din Transnistria a fost tema „limbii”. La mijlocul anului 1987, la Chișinău a fost format Grupul de Inițiativă al Mișcării Democratice. În 1987 – începutul anului 1988 este încă ascunsă formularea ideii de a acorda limbii române (la acel moment numită la nivel oficial limba moldovenească) statutul de limbă de stat. La început, această idee a fost testată în principal în statele baltice, dar în martie 1988 a ajuns la nivelul întregii Uniuni în plenul Uniunii Scriitorilor din URSS de la Moscova [14].

Unii membri ai intelectualității moldovenești, care au fost în contact cu statele baltice, care au creat Grupul de Inițiativă de mai sus, un an mai târziu, la 3 iunie 1988, au format pe baza acestui grup Mișcarea Democrată pentru Susținerea Restructurării condusă de I. Hadârcă, iar la 28 iunie 1988, la prima sa întâlnire mare, cu participarea publicului larg, a anunțat public acest lucru. Activitățile mișcării au fost de natură politică. Membrii săi au organizat mai multe mii de mitinguri, angajate în propagandă pe teme de cercetare a istoriei și culturii Moldovei - seceta și foamea din 1946-1947, deportările din 1949 și 1951, migrația în masă în Moldova a rezidenților din alte regiuni ale URSS cu direcția paralelă a

moldovenilor spre construirea economiei naționale etc. Puțin mai devreme, în ianuarie-februarie 1988, la Chișinău, Clubul Literar care poartă numele A. Mateevici, condus de medicul și poetul A. Șalaru, ale cărui întâlniri au ridicat probleme de identitate culturală cu România, se citeau și se discutau lucrările clasicilor moldoveni și români. Reprezentanții acestor mișcări au înaintat cereri de acordare limbii moldovenești (române) statutul de limbă de stat și de traducere a acesteia în grafia latină. Aceste cereri au fost exprimate pentru prima dată public în așa-numita „scrisoarea celor 66” publicată în septembrie 1988.

Unii oficiali de rang înalt ai aparatului de stat al Republicii Moldova, majoritatea nefiind moldoveni, s-au opus acestor propuneri, considerându-le o dorință de a încălca poziția populației vorbitoare de limbă rusă a republicii, care se simțea confortabil în condițiile dominației practic complete a limbii ruse în sfera economiei și administrației publice la toate nivelurile. Printre aceștia s-au numărat președintele Academiei de Științe A. Jucenco, președintele Comitetului de Stat pentru Planificare V. Cutîrchin, procurorul RSSM N. Demidenco, președintele Consiliului de Miniștri I. Calin, episcopul întregii Moldove Serapion. De partea lor era o parte semnificativă a populației vorbitoare de limbă rusă. Ideile lor principale au fost reflectate în tezele Comitetului Central al Partidului Comunist „Aprobarea reconstituirii cu fapte concrete”, publicate în presa republicană la 11 noiembrie 1988. Ei au cerut „să acorde statutul de limbă de stat pentru două limbi - moldovenească și rusă” și pentru a preveni trecerea limbii moldovenești la grafia latină, deoarece acest lucru ar presupune analfabetismul pe scară largă a populației, în special moldoveni. În același scop, la 9 ianuarie 1989, ei au creat Mișcarea „Unitate-Единство” condusă de istoricii A. Lișețchi și V. Solonari [15].

Dar deja la 16 februarie 1989, susținătorii Mișcării Democratice au publicat proiectul Legii cu privire

la funcționarea limbilor, care prevedea consolidarea legislativă a stătalității limbii moldovenești, răspunderea administrativă și penală pentru nerespectarea legislației lingvistice. La 30 martie 1989, Grupul de lucru al Sovietului Suprem al RSSM, luând în considerare realitățile lingvistice existente și rolul secundar al limbii moldovenești, pe care o juca în republică în comparație cu limba rusă, în special atunci când era utilizată în organizațiile de stat și publice, a adoptat proiectul său de lege, practic repetând proiectul Uniunii Scriitorilor din RSSM. În paralel, în republică a avut loc consolidarea forțelor patriotice. La 20 mai 1989, a avut loc primul congres constitutiv al Frontului Popular din Moldova, care a inclus Mișcarea Democratică și Clubul numit după A. Mateevici.

Cu toate acestea, în unele localități ale republicii, inclusiv Chișinău, Bălți, Bender, malul stâng al Nistrului, au fost consolidate pozițiile susținătorilor Interfrontului, a căror cerință principală a fost adoptarea unei astfel de legi privind limba de stat, care ar asigura în mod necesar „funcționarea în mod egal în republică a două limbi - moldovenească și rusă”. La 11 august 1989, Consiliul Unit al Colectivelor de Muncă (OSTK) creat la Tiraspol, condus de V. Rileacov, a cerut o revizuire urgentă a Legii despre limbă care era în curs de pregătire pentru adoptare, șantajând autoritățile republicii în cazul neacceptării acestei cerințe prin organizarea unei greve politice la întreprinderile controlate de acesta. Deoarece nu a existat nici un răspuns la acest ultimatum, la 16 august 1989, OSTK a organizat o grevă de avertisment de 2 ore la Tiraspol împotriva Legii privind limba de stat, pe care membrii săi, ignorând poziția populației indigene a republicii, au numit-o discriminatorie și nu au intenționat să o respecte. La 21 august 1989, susținătorii OSTK, care au creat Comitetul Republican de Grevă, au început o grevă ilegală „anti-lingvistică”, în care au fost implicate peste 170 de întreprinderi din Chișinău, Bender, Tiraspol,

Rîbnița și alte orașe. Ca răspuns, mișcarea patriotică moldovenească, în care, totuși, susținătorii orientării spre România au căpătat putere, a organizat Marea Adunare Națională la 27 august 1989. Participanții au cerut în mod categoric adoptarea legilor privind limba de stat și funcționarea limbilor în RSSM cât mai curând posibil [16].

În ciuda rezistenței înverșunate a unor deputați ai Sovietului Suprem al RSSM, care au sprijinit deschis grevele ilegale din 31 august - 1 septembrie 1989, aceste legi au fost adoptate. Greva, organizată de OSTK și susținătorii săi în republică, a continuat, în ciuda convingerii Comitetului Central al PCM, precum și personal de către S. Grosu și M. Gorbaciov. Numai după plenul Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice pe problema națională (19 septembrie 1989, care a adoptat un nou concept al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice privind politica națională, care în general susținea deciziile Sovietului Suprem al RSSM, organizatorii grevei din 21 septembrie au oprit-o. Dar sfârșitul grevei nu a însemnat că separatiștii au oprit acțiunile anticonstituționale pe care le începuseră deja. La 12-13 septembrie, chiar și în zilele grevei ilegale, la 13, 27 octombrie 1989, Consiliul orașenesc Tiraspol, Bender, Râbnița și Consiliul raional Râbnița, cu încălcarea legislației în vigoare, a hotărât cu privire la nesupunerea civilă organizată în conformitate cu articolul 70-1 din Constituția RSSM, care prevedea că limba de stat a Republicii este limba moldovenească, legile și rezoluțiile Consiliului Suprem al RSSM privind statutul limbii de stat și funcționarea limbilor pe teritoriul RSSM. La 13 noiembrie 1989, Prezidiul Sovietului Suprem al RSSM a declarat toate aceste decizii ca fiind nevalide. Dar asta nu i-a putut opri pe separatiști.

Ei au continuat să pregătească terenul pentru divizarea republicii. Cu toate acestea, ezitând la început să anunțe despre aceasta în mod deschis și dorind să obțină o poziție fermă, să studieze opinia

locuitorilor, mai întâi au organizat un referendum la 3 decembrie 1989 în Rîbnița “doar” cu privire la acordarea orașului a statutului de teritoriu independent și oportunitatea formării “Republicii Autonome Sovietice Socialiste Nistrene (RASSN)”, la acel moment încă fiind parte a Moldovei. Deși la 6 decembrie 1989, Prezidiul Sovietului Suprem al RSSM a recunoscut acest referendum ca fiind contrar legislației în vigoare, iar rezultatele acestuia ca fiind nule, la 28 ianuarie 1990, separatiștii au făcut următorul pas: au organizat un „referendum” similar la Tiraspol. Aici, întrebarea adresată orașenilor a fost deja clarificată (în plus față de opinia privind acordarea orașului a statutului de teritoriu independent): a fost ridicată întrebarea despre oportunitatea aderării Tiraspolului la RASSN în cazul creării sale. De atunci, autoritățile republicii (Prezidiul Sovietului Suprem) s-au limitat doar la anularea „obișnuită” a rezultatelor acestui „plebiscit” (31 ianuarie 1990), separatiștii au început să extindă gama de probleme pe care le urmăreau, diferite de politica generală a Moldovei. La 30 aprilie 1990, Consiliul orașenesc Tiraspol a suspendat funcționarea Art. 168 din Constituția RSSM, care prevedea că noul drapel de stat al Republicii Moldova este tricolorul (în locul drapelului roșu-verde sovietic). La 3 mai 1990, aceeași decizie a fost luată de Consiliul orașenesc Bender. Deși ambele decizii au fost anulate la 4 mai 1990, separatiștii au decis să mobilizeze poporul pentru a-și apăra poziția. Astfel, în zilele de 7-8 mai 1990, la Tiraspol au avut loc mitinguri de susținere a deciziei Consiliul orașenesc de a nu recunoaște tricolorul ca drapel de stat al Republicii Moldova. La 8 mai 1990, sesiunea Consiliul orașenesc Bender, precum și sesiunea consiliilor municipale și raionale Râbnița, au confirmat decizia lor de a nu recunoaște tricolorul ca drapel de stat. Deoarece ambele decizii au fost anulate la 10 mai 1990 de către Sovietul Suprem al RSSM, care a creat o comisie parlamentară pentru a studia

situația de pe Malul Stâng, la 26 mai 1990, Consiliul orașenesc Bender a decis să apeleze la locuitorii din zonă, printre care se desfășura de mult timp o propagandă separatistă acerbă, și a decis să organizeze un referendum la 1 iulie 1990 privind utilizarea tricolorului pe teritoriul Consiliului orașenesc și intrarea Benderului în așa-numita RASSN în cazul creării sale. Întrucât această decizie a fost anulată și de Sovietul Suprem al RSSM la 29 mai 1990, separatiștii au făcut încă un pas spre proclamarea „republicii” lor la 2 iunie 1990. În această zi, în satul Parcani OSTK și nomenclatura locală a organizat un “congres al deputaților de toate nivelurile” din orașele și raioanele de pe Malul stâng, precum și din Bender. În cadrul acestuia, organizatorii au obținut aprobarea cursului lor de autonomie dar de fapt – la separarea totală de restul Moldovei și nerecunoașterea actelor legislative ale RSSM [17].

Nu s-a tras atenție anulării acestor decizii de către Consiliul Suprem al Moldovei (5 iunie 1990), separatiștii au desfășurat un referendum local la Bender la 1 iulie cu privire la utilizarea tricolorului și intrarea orașului în „RASSN”. Dându-și seama că autoritățile republicii intenționează să treacă doar prin anularea formală a rezoluțiilor adoptate de separatiști (într-adevăr, această decizie a fost anulată deja la 2 iulie 1990) și nu va aplica pedepse penale și de altă natură cel puțin pentru liderii separatismului, la 13 iulie 1990, OSTK a organizat adoptarea de către Consiliul orașenesc Dubăsari a deciziilor ilegale privind intrarea orașului în „RASSN”, în cazul creării sale, și neutilizarea tricolorului (referendumul corespunzător a avut loc aici la 12 august 1990). Iar la 10 august 1990, Consiliul orașenesc din Râbnîța și-a anunțat intenția de a convoca în viitorul apropiat „al XI-lea Congres al Deputaților Poporului din Transnistria”, în cadrul căruia urma să fie declarată independența regiunii.

Toate deciziile de mai sus au fost, de asemenea, anulate de Consiliul Suprem, care a amenințat orga-

nizatorii congresului ilegal cu „posibile consecințe grave ale nerespectării legislației actuale”. Cu toate acestea, nimănui de la Tiraspol, unde a avut loc congresul menționat (2 septembrie 1990), nu i-a păsat. Congresul a proclamat „Republica Sovietică Socialistă Moldovenească Nistreană”, iar acum ca parte a URSS, și nu RSSM (Republica Sovietică Socialistă Moldova), așa cum a fost numită republica din 5 iunie 1990, condusă de fostul director al fabricii Electromaș I. Smirnov (decizia a fost anulată de Sovietul Suprem al RSSM la 3 septembrie 1990). Și, pe 25 august 1991, pe teritoriul uzinei “Kirov” a avut loc ședința așa-zisului Soviet Suprem al RSSMN, în cadrul căreia a fost proclamată independența politică a republicii separatiste din Transnistria [18].

Încă de la începutul anului 1989, Consiliul directorilor a înființat în întreprinderi echipe de muncitori, pe baza n cărora au apărut detașamentele muncitorești pentru sprijinirea Miliției (ROSM) și sovietele colectivelor de muncă (OSTK). Aceste detașamente de muncitori pentru ajutarea Miliției au fost realizarea preferată a președintelui parlamentului sovietic, Anatoli Lukianov. Sovietele colectivelor de muncă au apărut în toate întreprinderile sovietice, după adoptarea în 1986 a Legii URSS privind întreprinderile de stat, dar ele și-au îndeplinit rolul numai în Transnistria. Au fost înființate OSTK la Tiraspol, Dubăsari, Râbnîța și Bender. La Chișinău acest lucru nu a prins [19].

Concluzii

În încheiere, putem spune că moștenirea cea mai gravă pe care o are istoriografia din Republica Moldova și spațiul transnistrean este influența ideilor preconceptuate din perioada sovietică, a clișeeilor și stereotipurilor politice, mai ales asupra scrisului istoric. Iar promovarea unui discurs în detrimentul celuilalt, la nivelul autorităților, generează potențiale contradicții în interiorul societății. URMEAZĂ...

Referințe bibliografice

1. ХАРИТОНОВ, Н. И. *Бессарабия и Приднестровье после событий русско-турецкой войны 1806 – 1812*. В: *Исторический журнал: научные исследования*. Москва, МГУ, 2014, № 3. С. 307-312.
2. MORARU, Anton. *Destinul unui document*. În: „*Cugetul*”, Chișinău, 1992, nr.5-6, p. 53.
3. *O istorie a regiunii Transnistrene din cele mai vechi timpuri până în prezent*. Compendiu, Chișinău, Civitas, 2007, p. 265.
4. БОМЕШКО, Б. Г. Образование Молдавской АССР (Истоки приднестровской проблемы). В: *Ежегодный Исторический Альманах Приднестровья*. Тирасполь, N-2, 1998, стр. 17.
5. ГАЛУЩЕНКО, О. С. Как создавалась республика на Днестре (К 80-летию МАССР). În: *Ежегодный Исторический Альманах Приднестровья*. Тирасполь, N-8, 2004, стр.45. Istoriografia problemei nu are, deocamdată, un răspuns explicit privind motivele adversității unor importante personaje politice de la Moscova (K.E.Voroșilov, M.I.Kalinin, A.P.Smirnov, mai puțin G.V.Cicerin) față de proiectul RSSM.
6. *Formarea RSSM și crearea Partidului Comunist al Moldovei*. Culegere de documente și materiale. Chișinău, Cartea Moldovenească, 1986, p. 75.
7. Arhiva Organizațiilor Social-Politice din Republica Moldova, f. 49, inv.1, d. 2, f. 1-3.
8. *Istoria RSSM*, Academia de Științe a RSSM, Institutul de Istorie, Volumul II, 1968, p.145, p. 353.
9. GRIBINCEA, Argentina, GRIBINCEA, Mihai, ȘIȘCANU, Ion. *Politica de moldovenizare în RASSM. Culegere de documente și materiale*. Chișinău, Civitas, 2004, p. 3.
10. NEGRU, Gheorghe. *Politica etnolingvistică în RSSM*. Chișinău, Prut Internațional, 2000, p. 15.
11. ȘIȘCANU, Ion. Formarea și evoluția RASSM de la 1924 la 1940. În: „*Cugetul*”, Chișinău, 1992, nr. 5-6, p. 65.
12. *Istoria RSSM*. Academia de Științe a RSSM, Institutul de Istorie, Volumul II, 1968, p. 359.
13. Закон от 2 августа об образовании Союзной Молдавской Советской Социалистической Республики.
14. ЦАРАНОВ, В. *История Республики Молдова с древних времен до наших дней*. Кишинёв 2002, с. 326-327.
15. MORARU, Anton. *Istoria românilor. Basarabia și Transnistria, 1812-1993*. Chișinău, 1995, p. 326.
16. MORARU, Anton. *Istoria românilor. Basarabia și Transnistria, 1812-1993*. Chișinău, 1995, p. 328.
17. NEDELICIUC, Vasile. *Republica Moldova*. Chișinău, Universitas, 1992, p. 66.
18. ȚARANU, A. Vandeea în Moldova: din istoria debutului conflictului transnistrean. În: *Societatea și comunicarea în tranziție*. Victor Moraru (coord.). Chișinău: MKM, 2008, p. 348.
19. COSTAȘ, Ion. *Transnistria 1989-1992 Cronica unui război „nedeclarat”*. București, 2012.